

Factsheet

PACT VAN RUIGENHOEK

Samenwerken in het gebied van de Hollandse
Waterlinies in de provincie Utrecht

Foto: Jessica de Korte

**HOLLANDSE
WATERLINIES**
UNESCO WERELDERFGOED

UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies

Het UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies bestaat uit twee historische verdedigingslinies: de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tijdens oorlogen konden delen van het land onder water worden gezet (inunderen). Waar water niet kwam, bouwde men forten. Het inunderen is belangrijk omdat het:

- een buitengewoon voorbeeld is van een Europees verdedigingssysteem uit de moderne tijd dat goed bewaard is gebleven;
- een ingenieus systeem is: militaire verdediging door inundatie met gebruik van eigenschappen en elementen van het aanwezige landschap;
- uniek is in de Europese architectuurgeschiedenis,
- een illustratie is van Nederlandse inventiviteit in land-inrichting en waterbeheersing.

SITEHOLDER 4 PROVINCIËS

NOORD-
HOLLAND

PACT VAN
RUIGENHOEK
Provincie Utrecht

PACT VAN
LOEVESTEIN
Provincie Gelderland
en Noord-Brabant

De kwaliteiten van de Hollandse Waterlinies

Het systeem van de Hollandse Waterlinies bestaat uit drie hoofdkenmerken: het **strategisch landschap**, het **watermanagementsysteem** en de **militaire werken**. Hieruit zijn de volgende kernkwaliteiten afgeleid: een samenhangend stelsel van forten, dijken, kanalen en inundatiekommen, een groen en overwegend rustig karakter en de openheid van het landschap. Bovendien bevindt zich een grote en zeldzame variatie in flora en fauna op de forten.

Wat is het Pact van Ruigenhoek?

Het Pact van Ruigenhoek is een informeel samenwerkingsplatform dat sinds 2017 werkt aan het beleefbaar maken, ontwikkelen en behouden van de Hollandse Waterlinies. Deelnemers zijn waterliniegemeenten, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, waterschappen en de provincie Utrecht. Bestuurders en ambtenaren ontmoeten elkaar regelmatig om kennis te delen, kansen te benutten en samen meer impact te maken. Binnen het werelderfgoed spelen grote opgaven als klimaat(adaptatie), energie, natuur en recreatie die de gemeentegrenzen overstijgen. Bestuurders stellen een jaarlijks uitvoeringsprogramma vast waarbij de focus van het Pact op dit moment ligt op het:

- uitdragen van de Hollandse Waterlinies naar inwoners en bezoekers;
- benutten van de Hollandse Waterlinies voor opgaven als klimaatadaptatie, recreatie, toerisme, biodiversiteit en duurzaamheid;
- omgaan met ingewikkelde vraagstukken door de druk op de ruimte.

ORGANISATIE PACT VAN RUIGENHOEK

Gemeente De Ronde Venen

Gemeente Stichtse Vecht

Gemeente Utrecht

Gemeente De Bilt

Gemeente Bunnik

Gemeente Wijk bij Duurstede

Gemeente Nieuwegein

Gemeente Vijfheerenlanden

Waterschap Amstel, Gooi en Vecht

Natuurmonumenten

Staatsbosbeheer

Provincie Utrecht

Secretariaat
(Provincie Utrecht)

Bestuurlijk overleg
(16 bestuurders)

Ambtelijk Overleg
(16 accounthouders)

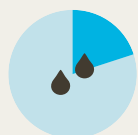
Programmateam
(Provincie Utrecht)

FEITEN EN CIJFERS HOLLANDSE WATERLINIES

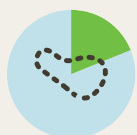
- 200 km lang
- 1 tot 5 km breed
- 96 forten
- 6 vestingen
- 2 kastelen
- gebouwd tussen 1815-1940

Overzicht feiten Hollandse Waterlinies in de provincie Utrecht

Het Pact brengt 9 gemeenten, 1 provincie, 2 waterschappen en 2 natuurbeheerders samen. In de provincie Utrecht is **8,6%** van het grondgebied UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies. Een uniek, veelzijdig en intensief gebruikt landschap met in de provincie 33 forten, 1 vesting, meer dan 200 betonnen werken en ruim 90 waterwerken. **Wat kom je hier allemaal tegen:**

20%
van al het water

19,1%
van de groene
contour

67%
van het water-
wingebied

19,1%
van het agrarisch
natuurbeheer

47,6%
van Natura-2000
gebieden

9,1%
van het agrarisch
gebruik

19%
van de fietspaden

9%
van alle
broedvogels

Noorderpark Ruigenhoek

De ijsvogel broedt in forttoevers

Fort Honswijk

33 Forten

Waarvan 22 open voor publiek. Binnen is het aangenaam koel: gemiddeld 17°C. 16 forten liggen op 15 minuten fietsen van warme stadsgebieden.

93 Sluizen

De meeste waterwerken worden nog steeds gebruikt voor waterbeheer, zoals het regelen van waterstanden en het voorkomen van overstromingen.

Flora en fauna

Forten zijn van nationaal belang voor vleermuizen. De meidoornstruik diende bij een fort als prikkeldraad tegen de vijand.

Recreatie

De Waterlinieroute is een bekende fietsroute van 410 km, waarvan 125 km door de provincie Utrecht loopt. Het Waterliniep pad is een wandelroute van 350 km, met 100 km in de provincie Utrecht.

Handige informatie

Op www.provincie-utrecht.nl/hollandsewaterlinies zijn de volgende documenten te raadplegen:

Gebiedsanalyses

De gebiedsanalyses geven inzicht in hoe de kernkwaliteiten in een waterliniegebied er uitzien, hoe je ze duurzaam in stand kan houden en hoe je ze als bouwsteen voor ontwikkeling kan inzetten.

Pact van Ruigenhoek

Regionaal Actie Programma 2022- 2026

Handreiking landschapselementen

Kaarten

Cultuur Historische Atlas (*Hollandse Waterlinies*) en Militair Groen (*historische fort beplanting*)

Informatieve filmpjes

Korte animatiefilmpjes leggen uit wat het betekent om UNESCO Werelderfgoed te beschermen en ook hoe het ingenieuze, slimme watermanagementsysteem werkte.

→ Scan de QR-code

Bescherming

Hoe werkt het
ingenieuze watersysteem?

Kijk en Luister webpagina: www.hollandsewaterlinies.nl/kijkenluister

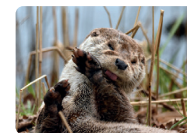
TV-serie Langs de Hollandse Waterlinies

In de 12-delige serie 'Langs de Hollandse Waterlinies' ontdek je unieke locaties en hoor je verhalen van experts, vrijwilligers en ondernemers. Telkens rond een nieuw thema.

Podcast Geheim Water

Geheim Water is een tiendelige podcastserie waarin het boeiende en urgente verhaal van het water, de waterschappen en hun waterwerken in het verleden heden en toekomst in 8D wordt verteld.

Vroege Vogels

Vroege Vogels TV heeft meerdere uitzendingen over de Hollandse Waterlinies gemaakt over de forten als oases van rust en steppingstones voor de natuur.

We omarmen de Hollandse Waterlinies en dragen het uit naar inwoners en bezoekers!

Met trots en toewijding werken we samen aan het zichtbaar maken van de Hollandse Waterlinies. Een uniek verdedigingssysteem én werelderfgoed. Via gezamenlijke projecten, als uniforme informatieborden, educatieve lespakketten, een escaperoom, muurschilderingen op forten en herkenbare bewegwijzering langs snelwegen en fietsroutes brengen we het verhaal van vindingrijkheid, water en bescherming tot leven. Zo verbinden we verleden en heden en maken we de linies beleefbaar voor jong en oud.

De Hollandse Waterlinies zichtbaar en beleefbaar

Liniemeubilair

De Pact-samenwerking heeft zich goed bewezen bij het maken van de nieuwe uniforme UNESCO Werelderfgoed informatieborden en het Liniemeubilair. Een groot project dat inspanning van vele partners vergde. Dat liep allemaal soepel omdat we elkaar al lang en goed kenden en hetzelfde doel nastreven.

Lespakket

In 2018 ontwikkelde het Pact een lespakket over de Hollandse Waterlinies, basis voor het huidige landelijke onderwijsprogramma rond vindingrijkheid en bescherming. Het programma bestaat uit vier interactieve lessen, waaronder een fortbezoek. www.lespakket-hollandsewaterlinies.nl

Escaperoom Hollandse Waterlinies

De slagvaardigheid van het Pact blijkt bijvoorbeeld uit het samen ontwikkelen van een Hollandse Waterlinies-game. Toen Pact-partner Wijk bij Duurstede een tijdelijke invulling wilde geven aan de expositieruimte van het nieuwe Museum Dorestad, ontstond het idee om een waterlinie-game te ontwikkelen die ook op andere plekken kan worden ingezet.

Bruine borden langs snelwegen en doorfietsroutes

Nadat de werelderfgoedstatus was behaald hebben we op een aantal plekken langs de snelwegen bruine ANWB Hollandse Waterliniesborden geplaatst, om automobilisten er bewust van te maken dat ze in een bijzondere omgeving rijden. Dezelfde borden worden op een paar specifieke plekken langs doorfietsroutes geplaatst, de eerste in De Bilt.

KLIMAATADAPTATIE, RECREATIE, TOERISME, BIODIVERSITEIT EN DUURZAAMHEID.

We benutten de Hollandse Waterlinies voor opgaven als klimaatadaptatie, recreatie, toerisme, biodiversiteit en duurzaamheid. **Een aantal voorbeelden:**

Solar Carport Houten

Samen met gemeente Houten onderzoeken we de mogelijkheid om een solar carport op een parkeerplaats in de Hollandse Waterlinies te plaatsen. Zo koppelen we een toegankelijke waterlinie aan duurzame energie en kan het een voorbeeld zijn voor andere waterliniegebieden.

Hulp bij Landschapselementen

We stimuleren het herstel van kleine landschapselementen, die bijdragen aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, beleving en behoud van het karakteristieke linielandschap. www.provincie-utrecht.nl/hollandsewaterlinies

Recreatie, Fietsbootroute

Mede door inzet van het Pact vaart de nieuwe, duurzame fietsboot op de Vecht elektrisch en stil door landschappen van de Hollandse Waterlinie.

Klimaatkansenkaart

De Klimaatkansenkaart geeft een eerste indruk van de mogelijkheden die er zijn voor klimaatadaptatieve maatregelen in de verschillende landschappen van de Hollandse Waterlinies.

Hollandse Bijenlinies

Het Pact draagt bij aan het grootste bijenproject in de provincie Utrecht: de Hollandse Bijenlinies. Om de forten nog bij-vriendelijker te maken worden na inventarisatie actieplannen opgesteld om de biodiversiteit te versterken.

Tankgracht beleefbaar maken

De tankgracht is een waardevol onderdeel van het linielandschap, omdat het vijandelijke tanks belemmerde om over te steken. We maken het op verschillende plekken beleefbaar met liniemeubilair, borden en speelelementen.

'We doen het samen'

Het informatiepunt op Fort Vreeswijk is een inspirerend voorbeeld van succesvolle Pact-samenwerking. Toen vrijwilligers het fort wilden behouden en zelf beheren, bood het Pact ondersteuning en sloot aan bij hun energie en initiatief. In het voorjaar van 2025 opende hier een prachtig informatiepunt over de Hollandse Waterlinies. Bezoekers ontdekken het verhaal van Fort Vreeswijk, het schippersdorp en het werelderfgoed. Daarnaast is er een interactief spel en start hier de wandeling 'Rondje Schipperdorp'.
www.hollandsewaterlinies.nl/wandelen

Tips! Beleef het landschap

Fietsen

- Forten fietsroute De Ronden Venen
- Langs Sluizen en Forten in Wijk bij Duurstede, Houten en Vijfheerenlanden
- Fietsbootroute Stichtse Vecht

Vind de fietsroutes op

www.hollandsewaterlinies.nl/fietsen

Wandelen

- Rondje Ruigenhoek
- Rondje Pontje Honswijk/Everdingen
- Klop en Gagelpad

Vind de wandelroutes op

www.hollandsewaterlinies.nl/wandelen

Contact

Het secretariaat van het **Pact van Ruigenhoek** is gevestigd in het **provinciehuis van Utrecht**. Adres: Archimedeslaan 6, 3584 BA Utrecht.

Contact: pactvanruigenhoek@provincie-utrecht.nl

Foto's: Jessica de Korte en beeldmateriaal van Pact-partners.